

CÂTEVA OBSERVAȚII DESPRE... NOI. CLUSIVITATEA ÎN LIMBA ROMÂNĂ

OANA UȚĂ BĂRBULESCU

Universitatea din București / Universitatea din Oxford / Institutul de Studii Sud-Est Europene
o_barbulescu@yahoo.com

MELANIA ROIBU

Universitatea din București
melania.roibu@litere.unibuc.ro

Cuvinte-cheie: *clusivitate, noi inclusiv, noi exclusiv, referință, indexicalitate.*

Keywords: *clusivity, inclusive we, exclusive we, reference, indexicality.*

1. INTRODUCERE

Clusivitatea se referă la relația dintre vorbitor și ceilalți participanți la discurs, având în vedere contextul discursiv și rolul locutorului, care poate atribui statusuri diferite (incluere/excludere) unor entități discursive, construind astfel o anumită identitate a actorilor în reprezentarea discursivă a realității (Wieczorek 2013: 212).

Majoritatea abordărilor tradiționale consideră clusivitatea drept un concept gramatical, limitându-i astfel complexitatea, prin studierea sa, cu precădere, din perspectiva morfologiei (LaPolla 2005; Cysouw 2005), a sintaxei (Dobrushina și Goussev 2005) și, într-o mai mică măsură, a pragmaticii și lingvisticii cognitive (Simon 2005).

Reprezentarea pe care o au vorbitorii despre referința formei de persoana I plural a pronumelui personal *noi* – susținută de tradiția instituită de gramatici – este rezultatul conceptualizării acesteia drept o combinație între *vorbitor* și *alții*. În ambele cazuri, este vorba de intuiția că forma de persoana I plural a pronumelui personal are o referință fluidă. În acest articol ne propunem să descriem în ce constă variabila prezentă în cadrul formei *noi* și să prezentăm maniera în care vorbitorii marchează strategic apartenența la un grup, punând accent fie pe includerea interlocutorului/destinatarului în acest grup, fie, dimpotrivă, pe non-includerea lui. Perspectiva adoptată este una descriptivă, interdisciplinară, întrucât am utilizat concepte din domenii precum: gramatică, semantică de tip cognitiv și pragmatică, pentru a pune în evidență specificul limbii române în raport cu alte limbi, înrudite sau nu genealogic și pentru a prezenta maniera de utilizare și de

decodificare a valorii indexicale și procedurale a pronumelui personal, a cliticelor și a formelor verbale având trăsătura /+pers. 1, +plural/. Nu ne-am propus să realizăm o prezentare exhaustivă a tuturor valorilor și utilizărilor acestei forme, ci să punem în discuție mai degrabă realizările considerate noncanonice pentru a stabili în ce măsură este relevantă clusivitatea.

2. NOI INCLUSIV ȘI NOI EXCLUSIV

Tocmai dimensiunea intuitivă a categoriei *persoanei* și absența manifestării la nivel gramatical a trăsăturii /+inclusiv/ au făcut ca variabila prezentă în această formă să fie considerată mai puțin importantă în descrierile sistemului pronominal, mai ales din limbile europene¹, iar interpretarea ei să fie de la sine înțeleasă. De asemenea, nu este întâmplător că observația formulată de Zwicky în 1977 a fost multă vreme preluată ca atare, fără a-i fi pusă la îndoială validitatea. Zwicky a arătat că, în limbile în care categoria *persoanei* are trei valori, trăsătura /+ inclusiv/ este asociată cu persoana I (plural), și nu cu persoana a II-a (plural). Or, observația lui Zwicky ridică unele probleme, întrucât:

- a) nu operează cu distincția între categorii gramaticale (marcate ca atare) și valori care nu au expresie gramaticală distinctă, dar au relevanță la nivel pragmatic;
- b) presupune că situația din limbile europene este generală, fără să țină cont de limbile în care trăsătura /+inclusiv/ ar putea fi asociată cu persoana a II-a (plural);
- c) nu distinge trăsătura /+exclusiv/, care poate fi asociată formei *noi* (și nu numai acesteia).

2.1. Revizuirea generalizării propuse de Zwicky (1977)

În timp ce în toate limbile europene, trăsăturile /+inclusiv/, /+exclusiv/ rămân nemarcate la nivel gramatical, iar clusivitatea nu reprezintă o categorie gramaticală, așa cum sunt *persoana*, *numărul* etc., în alte limbi ele participă la organizarea sistemului pronominal. Totuși, doar o treime dintre limbi marchează distincția de clusivitate la nivelul categoriei *persoanei* (pronume și/sau acord). Celelalte două treimi (inclusiv engleza și româna) nu prezintă niciun contrast de clusivitate marcat morfologic în nicio paradigmă, existând, în schimb, o neutralizare absolută a valorii inclusiv/exclusiv (Bobaljik și Sauerland 2022: 2). Categoria semantică exprimată de eng. *we*/rom. *noi* cuprinde o persoană I (cu lectură) inclusivă, care grupează autorul și destinatarul actului de vorbire (posibil și alți participanți) și o persoană I (cu lectură) exclusivă, care grupează autorul și alți participanți, dar nu și pe destinatar. Limbile care nu marchează contrastul inclusiv/exclusiv codifică sensul inclusiv ca *persoana I* (plural), și nu ca *persoana a II-a* (plural), fapt explicabil prin aceea că grupul inclusiv cuprinde, prin definiție, atât autorul, cât și destinatarul (posibil și a treia instanță discursivă); în consecință, acolo unde nu

¹ Vezi și observațiile de la Cysouw (2013): „This distinction between inclusive and exclusive is not found in any European language, nor in the languages in its wider surrounding. Because of its absence, this possibility of linguistic structure was not part of any classical linguistic analysis.”

există o categorie specială a includerii, valoarea inclusivă se neutralizează în favoarea autorului, și nu a destinatarului. Cu alte cuvinte, într-o limbă fără contrast de clusivitate, cum este și cazul românei, persoana I (plural) poate sau nu să includă destinatarul, dar persoana a II-a nu poate include autorul (Bobaljik și Sauerland 2022: 2).

2.1.1. Clusivitatea – categorie gramaticală

O astfel de organizare specială a sistemului pronominal a fost semnalată pentru limbile indigene din America de Sud încă din secolul al XVI-lea în *Grammatica o arte de la lengua general de los indios de los Reynos del Perú* (1560), redactată de misionarul dominican Domingo de Santo Tomás².

Conceptul de *clusivitate* a fost creat de Viktor Elšik³, dar el a fost pus în circulație grație volumului editat de Filimonova în 2005, *Clusivity: Typology and case studies of the inclusive – exclusive distinction*⁴. Clusivitatea presupune opoziția care corelează două valori, /+inclusiv/ și /+exclusiv/, asocierea uneia sau a ambelor valori cu una sau mai multe distincții în planul expresiei, precum și manifestarea acestora în raport cu *persoana* și/sau *numărul*.

Cât privește persoana I, atât manifestarea clusivității, cât și absența marcării acesteia sunt atestate, înregistrându-se cinci tipuri de structuri lingvistice⁵ în sistemul pronominal (formele tonice, independente). Acestea se caracterizează prin:

a) absența formei *noi*, care este exprimată prin simpla alăturare a pronumelor de persoana I și a II-a singular (*eu* și *tu*) – așa cum se întâmplă în Pirahã (Everett 1986: 281); clusivitatea nu este nici gramaticalizată, nici pragmaticalizată în acest caz;

b) prezența unei singure forme atât pentru *eu*, cât și pentru *noi* – situație atestată în Qawasqar (Clairis 1985: 201); la fel ca în cazul de sub a), clusivitatea nu este nici gramaticalizată, nici pragmaticalizată;

c) prezența a două forme diferite pentru *noi* și *eu*, fără ca opoziția inclusiv/exclusiv să fie gramaticalizată, dar, cu toate acestea, ea are relevanță la nivel pragmatic – aici se înscriu limbile europene;

d) marcarea valorii /+inclusiv/ printr-o formă pronominală inclusivă distinctă – aceasta fiind situația din Canela-Krahô (Popjes și Popjes 1986: 175–176), unde forma *cu* are trăsătura /+inclusiv/, iar forma *wa* înseamnă *eu*, aceasta din urmă fiind selectată și pentru a exprima valoarea exclusivă (*eu + alții*, dar *nu tu*); clusivitatea este gramaticalizată, dar nu marchează opoziția pentru ambele valori;

e) cele două valori /+inclusiv/ vs /+exclusiv/ sunt marcate, gramaticalizate, fiind înregistrate forme pronominale distincte atât pentru referința *inclusivă*, cât și pentru cea *exclusivă* – după cum se poate observa în Chamorro (Topping 1973: 106–108), unde opoziția se realizează între *hu* (=eu) vs *ta* (= inclusiv) vs *in* (= exclusiv).

² Vezi, pentru întreaga discuție, Haas (1969), Hardman-de-Bautista (1972).

³ Filimonova (2005: XII).

⁴ Vezi *Bibliografia*.

⁵ Pentru întreaga discuție și pentru alte exemple, vezi Cysouw (2013), Keesing (1988), Filimonova (2005), Siegel (2008) etc.

Clusivitatea pare să se manifeste mai degrabă la persoana I, cu toate acestea sunt înregistrate – mult mai rar – cazuri în care se manifestă la persoana a II-a (vezi, pentru întreaga discuție, Simon 2005: 118–150, care indică o posibilă astfel de realizare în dialectul bavarez, doar la formele cu trăsătura /+onorific/).

2.1.2. Clusivitatea și sincretismul

Pe baza analizei sincretismului manifestat la toate tipurile disponibile de marcarea a persoanei, fie că este vorba de pronume tonice, independente, de clitice sau de posesia pronominală, fie de marcarea flexionară, Cysouw (2005: 73–111) ajunge la următoarea distribuție:

	Nr. de limbi	Pronume independente	Marcare flexionară
Inclusiv=pers. 1 sg.	1	0	1
exclusiv=pers. 1 sg.	40	15	32
inclusiv=pers. 2	15	3	13
exclusiv=pers. 2	16	1	15
inclusiv=pers. 3	15	1	15
exclusiv=pers. 3	19	0	19
inclusiv minimal=exclusiv	6	5	4
inclusiv extins=exclusiv	11	7	9

Pe baza analizei morfologice și a distribuției formelor inclusive și exclusive, Cysouw stabilește un inventar al sincretismelor în care o formă pronominală inclusivă sau exclusivă este identică cu orice alt pronume personal independent sau în care marcarea flexionară la verb este identică. Rezultatele obținute de Cysouw dovedesc, în primul rând, că relația dintre inclusivitate și persoana a II-a este cel puțin exagerată, întrucât forme inclusive pot să fie asociate și cu persoana a III-a.

2.2. Comportamentul formei *noi* la nivel discursiv

Româna nu dispune de forme pronominale specializate și nici de mijloace morfologice specifice pentru marcarea clusivității, dar recurge la forma de persoana I plural *noi* (la clitice, la acord etc.), fie pentru a marca pragmatic asocierea vorbitorului la un grup în care este integrat și destinatarul (*noi inclusiv*), fie pentru a semnaliza că apartenența la un grup (profesional, de pildă) este definitorie pentru vorbitor (*noi exclusiv*). La prima vedere, lucrurile par să fie clare. Dar dacă *noi* poate avea o referință de tipul *eu + tu*, *eu + tu + alții*, *eu + alții*, atunci întrebarea ar fi:

2.2.1. Câți *noi* există?

Răspunsul este ... *depinde pe cine întrebi*. Preluând descrierea utilizărilor speciale ale lui *we* (= *noi*) de la Quirk *et al.* (1985: 350–351), Íñigo-Mora (2004: 34–35) stabilește nu mai puțin de 8 valori pentru pronumele de persoana I plural. Íñigo-Mora își propune să interpreteze sensul procedural al formei ca fiind independent sau mai puțin dependent de distincția *inclusiv/exclusiv*.

Valoarea	Explicații
generică	„it is an “enlarged” inclusive “we” which may include the whole human race”
inclusivă auctorială	„it is used in serious writing and seeks to involve the reader in a joint enterprise”
editorială	„it is used by a single individual in scientific writing in order to avoid an egoistical “I””
retorică	„it is used in the collective sense of “the nation”, “the party”. It may be viewed as a special type of generic “we””
<i>noi pro tu</i>	„it is normally used by doctors when talking to a patient and by teachers when giving instructions to students. It is an inclusive “we” used to sound condescending in the case of doctors and non-authoritative in the case of teachers”
<i>noi pro el, ea</i>	„For example one secretary might say to another with reference to their boss: “We’re in a bad mood today””
<i>noi al maiestății</i>	„it is virtually obsolete and is used by a monarch”
nonstandard	„plural “us” used for the singular “me”: “lend us a fiver””

Este adevărat că, în unele dintre contextele discutate de Îñigo-Mora, clusivitatea nu este relevantă și nici nu (mai) produce efecte pragmatice, dar acestea sunt mult mai reduse decât lasă să se înțeleagă Îñigo-Mora. În cazul lui *noi* (numit impropriu) *generic*, referința este totalizantă, globală (= toți oamenii), deci distincția dintre *inclusiv* și *exclusiv* se neutralizează. În alte cazuri, așa cum se întâmplă cu *noi* al maiestății, referința inițială (Dumnezeu și cu mine) a devenit opacă, *pluralis maiestatis* lexicalizându-se, pentru ca, ulterior, să cadă în desuetudine. Dar *pluralis maiestatis* constituie în personalizarea puterii derivate din structura socială (Liu 2021: 3) fie o formă exclusivă, folosită atunci când, în baza dreptului divin, suveranul vorbește *în numele* supușilor (Windsor, Dowell și Graesser 2014: 446–467; Liu 2021: 1–18), fie o formă inclusivă, când suveranul, autocratul etc. vorbește *cu* supușii, proiectând o identitate de grup, legitimată de faptul că el știe ce vor ceilalți (Liu 2021: 6)⁶. Chiar în cazul lui *pluralis modestiae*, Haverkate (1992: 517–518) stabilește că poate fi pseudo-inclusiv, fiind utilizat tocmai pentru a marca solidaritatea de grup, la care vorbitorul îl invită pe destinatar să participe. *Pluralis modestiae* presupune deplasarea parțială de la coordonata vorbitorului la cea a ascultătorului, destinatarului, care produce un anumit efect perlocuționar: de-emfatizează rolul vorbitorului prin implicarea ascultătorului în ceea ce este asertat.

Scheibman (2004) propune un alt cadru teoretic pentru analiza clusivității, definită drept conceptul care indică diferite aspecte ale includerii și excluderii, valori construite cognitiv, codificate (lingvistic)⁷ în discurs și transmise prin pronumele personale. Scheibman își sprijină analiza pe ocurențele formei

⁶ În termenii lui Chilton (2004: 117), se poate vorbi aici despre o posibilă combinație între legitimarea epistemică, bazată pe buna cunoaștere a lumii de către emițător și pe dreapta lui judecată, și o legitimare deontică, în sensul că aserțiunile emițătorului sunt corecte nu doar din punct de vedere cognitiv, ci și moral.

⁷ La care ar putea fi adăugată dimensiunea gestuală, vezi Zwets (2009).

pronominale în conversație și ia în calcul caracteristici structurale și funcționale în raport cu referențialitatea, specificitatea referențială, număr (exclusiv/inclusiv, individualizat/grup, dual/plural) etc.:

Referențialitate	Exemplele și comentariile lui Scheibman (2004: 383)
inclusiv dual	(speaker addressing a friend in the conversation) <i>we better go up to Dillards</i>
inclusiv plural	(five family members celebrating one of their birthdays together) <i>we gotta get a picture</i>
exclusiv dual	(one member of a couple referring to herself and her partner, speaking to a dinner guest) <i>we read this great book</i>
exclusiv plural	(speaker referring to herself and her classmates at the school where she is studying to be a farrier) <i>we have to put ointment on em and stuff</i>
generic	<i>we take our air for granted</i>

Deși distincțiile realizate de Scheibman (2004, dar și 2014) sunt utile, nu toate citirile inclusive sau exclusive sunt relevante din punct de vedere discursiv, pragmatic, așa cum e cazul lui *noi generic*.

2.2.2. Uzul canonic vs uzul noncanonic

Pentru a codifica și decodifica forma de persoana I plural este nevoie de cel puțin două operații: una dintre acestea privește stabilirea/identificarea referinței, a indexicalității de grup (Mühlhäusler și Harré 1990: 170), iar cealaltă privește stabilirea/identificarea comportamentului discursiv și a valorilor atașate acestei forme.

Cât privește indexicalitatea de grup, Pavlidou (2014: 4) distinge două tipuri mari de valori referențiale pentru *noi*:

A. grup indexical (vorbitorul este inclus)

Valoare referențială	Exprimarea pluralității	Clusivitate (includerea/excluderea interlocutorului și a celorlalți)
locutor și alți locutori (vorbitori multipli)		exclusiv
locutor și interlocutor	dual	inclusiv
locutor și el/ ea (persoana a III-a)	dual	exclusiv
locutor și mai mulți interlocutori	paucal/plural	inclusiv
locutor și ei/ ele (persoana a III-a)	paucal/plural	exclusiv
locutor și interlocutor și el/ ea	paucal/plural	inclusiv
locutor și interlocutori și el/ ea	paucal/plural	inclusiv
locutor și interlocutori și ei/ ele	paucal/plural	inclusiv
locutor și un grup foarte larg, cu o cuantificare totalizantă	plural	inclusiv

B. *noi* pentru *non-noi*

valoare referențială	denumire (așa cum apar în diverse studii; am păstrat textul în engleză, ca în original)
<i>noi_pro_eu</i>	„royal ‘we’, pluralis majestatis, majestic ‘we’, pluralis modestiae, author/orator ‘we’, academic ‘we’”
<i>noi_pro_tu</i>	„directive ‘we’, nursery ‘we’, condescending ‘we’, recipes ‘we’”
<i>noi_pro_ei</i>	„integrative ‘we’”

Pavlidou (2014: 4–5) consideră realizările de sub A) ca fiind prototipice, iar cele de sub B) sunt tratate drept cele care – în termenii lui Pavlidou – „extend beyond the prototypical range”. Și totuși, distincțiile propuse de Pavlidou între realizările prototipice și cele care au extensiune mai largă decât acestea sunt discutabile. Pavlidou presupune că numai realizările de sub A) sunt sensibile la clusivitate, în timp ce acelea de sub B) nu sunt.

Dacă la o întâlnire între prieteni, unul dintre ei spune:

(1) *Noi am fost în Grecia anul ăsta,*

ceilalți pot recupera referința lui *noi* exclusiv cu ușurință pe baza cunoștințelor pe care le dețin despre prietenii lor (știu că, în acest caz, este vorba despre cei doi soți și/sau despre copiii lor). Relevantă discursiv, marcată pragmatic în acest caz nu este referința (indexată canonic), ci selectarea ca atare a formei tonice (aceasta purtând accentul contrastiv etc.), în condițiile în care româna este o limbă *pro-drop*. În conversațiile curente, de fiecare zi, forma de persoana I plural, cu valoarea exclusivă, este utilizată pentru a indexa grupul din care face parte vorbitorul alături de persoane cunoscute interlocutorilor (persoane care pot fi sau nu prezente în situația de comunicare) sau grupul prezentat la modul general, atunci când este vorba de afilierea instituțională, de exemplu. Dacă la aceeași întâlnire, unul dintre prieteni emite exact același enunț, dar suplimentar sunt adăugate mărci suprasegmentale specifice (o anumită intonație), iar prietenii știu că este singur, că a fost singur în Grecia etc., atunci selectarea formei *noi*, a cărei referință nu se realizează canonic (pentru că, pe baza cunoștințelor extralingvistice, ea nu poate fi descompusă ca *eu + altul*) este relevantă atât pentru valoarea ei exclusivă (ca formă *citațională*, preluată dintr-o replică anterioară), cât și pentru referința noncanonică (este evident că *noi* este selectat în glumă, ironic). Indicația de citire în cheie ludică este asigurată într-un astfel de context la două niveluri, mai întâi prin activarea valorii exclusive a formei, care este translatată dintr-o replică anterioară, și apoi, prin nealinierea referinței în raport cu datele extralingvistice.

Așadar, în ceea ce privește forma *noi*, trebuie să distingem, pe de o parte, între stabilirea canonică a referinței (atunci când variabila din structura ei poate fi recuperată cu ușurință pe baza a ceea ce vorbitorii știu unii despre ceilalți etc.) și cea noncanonică (de pildă, situațiile în care variabila nu poate fi identificată, pentru că nu există o entitate obiectivă) și, pe de altă parte, între proiectarea strategică în discurs a apartenenței vorbitorului la un grup, a apartenenței interlocutorului sau,

dimpotrivă, a non-apartenenței acestuia la grupul respectiv. În plus, vorbitorul poate să enfatizeze sau să de-emfatizeze rolul său, rolul interlocutorului etc.

3. CLUSIVITATEA VS INVERSAREA DE PERSOANĂ

Identitatea de grup, relațiile dintre membri și non-membri, apartenența și non-apartenența, proximitatea și distanța transpar în orice comunicare, la nivel verbal (inclusiv paraverbal) sau nonverbal. Apartenența și non-apartenența sunt mijloace de a stabili, controla și menține relațiile intra- și intergrup, dimensiunea axiologică prevalând asupra celorlalte două – temporală (*acum*, perceput ca apropiat în timp) și spațială (*acesta*, *aici*, percepute ca apropiate în spațiu), și determinând, în ultimă instanță, dacă o entitate aparține sau nu grupului (Wieczorek 2013: 177).

Selecția lui *noi* pentru a marca apartenența la un grup (în care destinatarul poate fi inclus sau nu) este posibilă întrucât forma de persoana 1 plural are o referință complexă, ce permite să fie analizată ca o combinație între vorbitor (=eu) + o variabilă (Nunberg 1993). Or, în limbile care nu marchează explicit această variabilă (Cysouw 2003; Siewierska 2004 etc.) – așa cum este cazul românei – ea poate dobândi contextual diferite valori (*vorbitor + destinatar/interlocutor*, *vorbitor + alții*, *vorbitor + destinatar + alții*), care sunt decodificate prin inferențe situaționale, contextuale și/sau prin accesarea directă a cunoștințelor de context.

3.1. Este *noi*⁸ *inclusiv* o formă de inversare de persoană de tipul *noi_pro_tu*?

La prima vedere, analiza *noi_pro_tu* pare convingătoare, pentru că în exemple ca:

- (2) a. *Acum că am terminat_{1pl} de mâncat, spălăm_{1pl} vasele, nu?* (soție către soț)
 b. *Am terminat_{1pl} de scris tema? Nu? Și acum ce-o să facem_{1pl}? O să începem_{1pl} să plângem_{1pl}?* (părinte către copil),

indiferent de natura simetrică sau asimetrică a relațiilor dintre vorbitori, enunțul conținând persoana 1 plural codificată în forma verbului⁹ este orientat către destinatar/interlocutor. O interpretare *noi_pro_tu* nu explică de ce este selectată forma *noi* în loc de *tu*, i.e. de ce vorbitorul consideră necesară implicarea sa și, mai ales, o codifică la nivel lingvistic. În română, în astfel de contexte pot să apară construcții cu SE pasiv, construcții active la persoana a III-a etc. Dacă admitem ipoteza *noi_pro_tu*, atunci ar fi vorba de o inversare de persoană folosită cu scopul de a evita adresarea directă. În exemplele de sub 2) nu se produce o simplă

⁸ Avem în vedere realizarea trăsăturii /+pers. 1, +plural/ nu numai prin formele tonice ale pronumelui personal, ci și prin clitice, posesive și formele verbale.

⁹ Nu este mai puțin adevărat că formele perifrastice prezintă sincretismul 1sg.=1 pl. dar pe baza contextului se poate realiza interpretarea lor corectă.

inversare de persoană, ci este selectată în mod strategic forma *noi* cu valoare *inclusivă*, ca un procedeu într-o strategie mai largă de menajare a interlocutorilor, de evitare a actelor cu valențe forte, așa cum sunt directivele.

3.2. Este *noi inclusiv* o formă de inversare de persoană de tipul *noi_pro_ea/el*?

Analiza *noi_pro_ea/el* pare cea mai la îndemână pentru un exemplu de tipul (3b):

- (3) a. **Suntem**_{1pl} într-o situație delicată. **Am fost**_{1pl} criticați, pentru că ar fi trebuit **să predăm**_{1pl} proiectul săptămâna trecută, dar **nu am făcut**_{1pl-o} nici până acum. (șef către subalterni, după care unul dintre subalterni iese din ședință spunându-le celorlalți colegi:)
- b. Azi **tunăm**_{1pl} și **fulgerăm**_{1pl}, dar până acum **am fost**_{1pl} în concediu...,

Întrucât enunțul cu persoana I plural, codificată în forma verbelor, este orientat către a treia instanță discursivă. Nici în acest caz nu este vorba de o simplă inversare de persoană; de altfel, înlocuirea sau evitarea persoanei a III-a nu poate fi invocată, pentru că în română nu există vreun tabu lingvistic pentru o situație ca aceea descrisă în exemplul de sub (3). În exemplul de sub (3b), *noi inclusiv* apare ca o formă (p)reluată a lui *noi inclusiv* de sub (3a), dar cu valențe diferite și cu referințe diferite (în (3a) este vorba de *eu + voi*, iar în (3b) se produce integrarea + *el*, iar *eu* (= origo) se schimbă). Or, tocmai această reconfigurare a lui *noi inclusiv* din (3b) asigură efectul ironic al enunțului.

Ipoteza formulată de Mühlhäusler și Harré (1990: 178) – potrivit căreia “[B]y selecting *we* rather than another pronominal form a speaker introduces a bond with his/her interlocutors¹⁰. Through this other persons are brought into an obligation pattern and the responsibility of the speaker is accordingly reduced” – are un grad mai mare de validitate decât aceea a inversării de persoană (vezi și *infra*, exemplul de sub (8)). Selectând forma de persoana I plural, locutorul semnalează implicarea, solidaritatea sau atitudinea protectoare (2b), menajarea interlocutorului (2a) sau, dimpotrivă, distanțarea ironică a locutorului și a interlocutorului/interlocutorilor de a treia instanță discursivă. În același timp, emfaza se mută pe interlocutor (în exemplele de sub (2)) sau pe a treia instanță discursivă (în exemplul de sub (3b)). Nici în exemplele de sub (2) și nici în cel de sub (3b), referința nu este *tu* sau *el/ ea*, ci este *eu*_{dez-emfaticizat} + *tu*_{emfaticizat}, respectiv, *eu*_{dez-emfaticizat} + *tu/voi*_{dez-emfaticizat} + *el*_{emfaticizat}. În aceste situații, valoarea procedurală¹¹ a formei de persoana I plural nu poate fi redusă la „spun *noi*, dar mă refer la *tine* sau la *el*”, ci „spun *noi*, dar rolurile noastre sunt diferite”.

¹⁰ Sublinierea noastră.

¹¹ Ipoteza existenței valorii procedurale poate fi avansată în condițiile în care pronumele este definit în termenii lui Hedley (2005: 47) drept „a linguistic device that can be used by a speaker in order to aid the process of reference resolution for his hearer, while not expending too much time and energy in producing fully specific (and probably repetitive) descriptive noun phrases”. În acord cu această definiție, procedura codificată, de exemplu, prin *eu* ar fi „find an individual concept of the speaker” (Hedley 2007: 66), prin *tu* ar fi „find an individual concept of the hearer” (Hedley 2007: 74). Pornind de la aceste observații, încercăm să stabilim valoarea procedurală a lui *noi*.

3.3. *Noi inclusiv* și reducerea distanței dintre participanții la actul comunicativ

Noi inclusiv cunoaște ocurențe în contexte în care, adesea, relațiile de putere între locutor și interlocutor sunt asimetrice, iar persuasiunea este necesară (Weigand 2008):

- (4) a. *Acum **vom deschide** caietele și **vom scrie**...* (învățătoarea către elevi)
 b. *Cum **suntem** azi? **Am luat** medicamentele?* (doctor(iță)/ asistent(ă) către pacient),

dar este înregistrat și în contexte în care aceste relații sunt simetrice:

- (5) *Se pun 100 de grame de unt, apoi **amestecăm** untul cu zahărul până se omogenizează* (într-o emisiune culinară, explicarea unei rețete).

Noi inclusiv este o strategie de reducere a distanței dintre participanții la actul comunicativ, marcând solidaritatea, empatia locutorului față de interlocutor (Fernández Soriano 1999, Iglesias Recuero 2001), de menajare a feței/imaginii publice a interlocutorului prin atenuarea forței ilocuționare (De Cock 2011), cel mai adesea alături de alte strategii (vezi, de exemplu, întrebarea de confirmare din conversația dintre soți etc.).

Tot *noi inclusiv* este selectat și în structura unor directive atenuate cu formă exhortativă (pentru interpretarea ca uz coercitiv, vezi Bull și Fetzer 2006):

- (6) ***Să începem** cu definiția cercului!* (profesor către elev),

dar chiar în condițiile în care este selectată interjecția *haide* (care poate primi desinență de persoana a II-a plural sau de persoana I plural), ea este urmată de o formă de subjonctiv la persoana I plural:

- (7) *Haide(ți) **să scriem** în caiete ce este pe tablă!* (învățătoare către elev).

S-ar putea vorbi și despre un *noi* al unisonului (sau al comunității interlocutive/voinței comune), prin care emițătorul reduce distanța față de receptor apelând la o formă injonctivă cu valoarea unui îndemn la a spune într-un singur glas, cu posibile nuanțe modale (de concesie) și efecte perlocuționare suplimentare (responsabilizare a interlocutorului):

- (8) ***X nu poate fi președinte; e un primar gospodăru, hai să zicem un primar excelent, dar un primar.***

În română se înregistrează, de asemenea, și un *noi* cu valoare ipotetică, în care ideea de solidaritate (inclusiune) trece în plan secund:

- (9) ***Să zicem/presupunem/admitem că veți câștiga alegerile. Care va fi prima măsură pe care o veți lua?***

3.4. *Noi exclusiv*

Noi exclusiv are o încărcătură mai puțin sensibilă din punct de vedere interacțional, pentru că variabila din structura sa se referă la alte persoane, care nu sunt neapărat prezente la actul comunicativ:

- (10) *Nu te-am mai sunat, am fost ocupată, **lucrăm** la proiect, **suntem** aproape gata cu traducerea înregistrărilor* (în care formele verbale de persoana I plural indexează afilierea locutorului la un grup profesional, dar membrii acelui grup nu sunt prezenți la actul comunicativ).

Cel mai adesea, în conversație, *noi exclusiv* este favorizat pentru contexte în care sunt descrise activități de rutină, habituale, asocierea/afilierea la un grup de rudenie sau profesional, indexarea prin persoana I plural fiind posibilă tocmai pentru că este vorba de aspecte convenționale într-o societate. *Noi exclusiv* devine (mai) interesant la nivel discursiv atunci când se referă la persoane co-prezente, non-apartenența la grup fiind marcată fie cu mijloace exclusiv prozodice (într-o limbă *pro-drop*, cum este româna, exprimarea subiectului pronominal este redundantă, exceptând cazurile de emfază/contrast):

- (11) *Nói am muncit,*

fie cu mijloace combinate, prozodice și sintactice (accent contrastiv și utilizarea unor pronume coocurente):

- (12) *Nói am muncit, voi (doar) ați vorbit.*

3.5. *Noi exclusiv, noi inclusiv* și construcția identității grupului

Noi exclusiv este mai sensibil discursiv atunci când identitatea grupului se construiește pe baza trăsăturilor naționale, etnice, religioase, politice etc. Așa cum era de așteptat, selecția formei de persoana I plural în discursul politic a fost analizată cu predilecție de cercetători (vezi, printre alții, Urban 1988; De Fina 1995; Wiczorek 2013 etc.), pentru ca, ulterior, să fie avute în vedere diferite subgenuri ale acestuia: discursurile susținute de politicieni (Adentuji 2006; Pyykkö 2002), interviurile cu politicieni (Bull și Fetzer 2006; Proctor și Su 2011), discursul parlamentar (Iñigo-Mora 2004). Studii mai recente se concentrează pe selectarea lui „noi” în discursul jurnaliștilor (Petersoo 2007; Temmerman 2008).

Selecția lui *noi (exclusiv sau inclusiv)* ar putea fi relevantă pentru înțelegerea modului în care identitatea națională, etnică etc. se construiește discursiv (dacă *noi exclusiv* este atașat de valori pozitive sau, dimpotrivă, de unele negative, în ce momente este preferat *noi inclusiv* etc.). Selecția se face prin raportare la un centru deictic, înțeles ca un construct care stă la baza conceptualizării reprezentării discursive despre lume a emițătorului, și este alcătuit din trei dimensiuni: spațială, temporală și axiologică (Chilton 2004; Cap 2006). De asemenea, rolul și perspectiva vorbitorului/destinatarului sunt foarte importante, întrucât contribuie la înțelegerea

strategiilor pragmatic-cognitive utilizate pentru a reprezenta clusivitatea în discursul politic. Acestea pot fi puse în relație cu fenomene precum legitimarea/delegitimarea, persuasiunea, manipularea, poziționarea (stance)¹², incluzând: a) punctul de vedere/perspectiva (Levinson 1983); b) distanța(rea)/non-apartenența și c) proximitatea/apartenența, discutată de Chilton (2004) și Cap (2006, 2010), ca model pentru analiza discursului de legitimare.

Recent, cu ocazia comemorării lui Avram Iancu la Țebea, fostul premier Nicolae Ciucă a transmis un mesaj în care *noi inclusiv* este folosit cu precădere, asociat adesea cu valori pozitive – de tipul stereotipurilor identitare pozitive:

- (13) *Astăzi, când comemorăm, la Panteonul Moșilor de la Țebea, pe unul dintre cele mai puternice simboluri românești ale luptei pentru identitatea noastră, mi-aș dori să ne asumăm, împreună, un țel comun: să ducem România mai în față, acolo unde merită, între marile state ale Europei. [...] România are șansa să se dezvolte cu viteză. Cu o singură condiție, să fim noi, românii, mai uniți. Seriozitatea și moderația în toate va aduce puterea de a reuși (sic!). În 2024 vom aniversa 200 de ani de la nașterea eroului nostru național. De aceea, a fost aprobat, în Parlament, un proiect pentru declararea Anului „Avram Iancu”. Vom avea, în anul aniversar, oportunitatea să vorbim cu toții despre România viitorului și vom putea construi împreună, îmbinând forța și dârzenia marelui român cu energia și puterea de creație a generației de azi. Avem nevoie de un nou proiect de țară ... Pe de altă parte, este la fel de adevărat că România traversează o perioadă în care ura, judecata pripită și invidia otrăvesc, uneori, gândirea și scindează societatea. Trebuie să scăpăm de aceste tare, dacă vrem să ne dezvoltăm rapid.*

În discurs, *noi inclusiv* nu este asociat direct cu trăsături negative identitare (este preferată o structură cu nominale abstracte – *ura, invidia* și cu metafora conceptuală a *națiunii ca trup*, care trebuie salvată de la contaminarea cu otrăvă). Contrapunctul la *noi inclusiv* cu valori pozitive nu este *ei* (nu este clasică opoziție între *us the good guys* vs. *they the bad guys*, Wodak 1996: 343), ci mai degrabă are o dimensiune abstractă, pentru care nu se indică agentul. Se poate lua în calcul aici fenomenul impersonalizării, nu atât prin omiterea agentului, cât prin apelul la pseudoagenți, adică la entități non-umane (cauza/forță), în care acțiunile sunt înfățișate ca procese autogenerate și autocontrolate. De remarcat că aceste construcții pseudoagentive seamănă până la un punct cu structurile metonimice, în care acțiunea „stă pentru” agent (Wieczorek 2013: 180).

Metafora conceptuală a națiunii ca trup presupune și indicarea mijloacelor de vindecare, secvență în care se revine la *noi inclusiv* (*Trebuie să scăpăm de aceste tare...*). Evenimentele sunt reprezentate ca apropiate în timp pentru că sunt conceptualizate ca având relevanță pentru prezent. Efectul de proximitate/apartenență este generat mai ales de utilizarea prezentului, dar și de indici temporali care situează faptele narate în prezent (*astăzi*) sau în anterioritatea imediată.

¹² Vezi și PDP Model: Perspective-Distanciation-Proximation Model (Wieczorek 2013: 201–215).

Față de *noi inclusiv* – prezentat ca grup, cu valori pozitive, *ura*, *judecata pripită* și *invidia* nu sunt asumate de un grup și, chiar dacă există, nu sunt valori generale și nici nu sunt definitorii pentru români (*ura*, *judecata pripită* și *invidia otrăvesc*, *uneori*, *gândirea* și *scindează societatea*). Impersonalizarea se corelează frecvent cu non-apartenența, de vreme ce agenți cu identitate necunoscută nu pot fi conceptualizați ca apropiați, pe când cei a căror identitate este devoalată explicit pot fi incluși sau excluși, în funcție de poziția lor ideologică, morală sau de credințele și valorile pe care le împărtășesc (Wieczorek 2013: 177, 205).

3.6. Noi toți suntem vinovați

În 2020, când are loc accidentul de la spitalul din Piatra Neamț, Nelu Tătaru, ministrul Sănătății la acea vreme, declara:

- (14) *Pentru situația de peste 30 de ani și pentru autoritățile locale și pentru neimplicare ... cred că **suntem toți vinovați** în această țară, nu doar sistemul medical și autoritățile locale, pentru că **am acceptat** timp de 30 de ani **să trăim** într-o astfel de situație medicală.*

În exemplul citat, utilizarea lui *noi inclusiv* ca „open general” (fiecare dintre *noi* și *noi toți*, fără să fie lexicalizat *ei*, vezi Dori-Hacohen 2014) asigură împărțirea vinovăției în mod egal, chiar dacă vinovăția nu poate fi împărțită între instituții și cetățeni în mod egal. În plus, operând cu o generalizare (*situația de peste 30 de ani*), evenimentul punctual din 2020 este plasat în fundal. Astfel, pe lângă spațializarea propriu-zisă, geografică (*autoritățile locale*), se produce și o anumită spațializare temporală (realizată prin plasarea evenimentului pe un fundal mai larg). În exemplul citat nu există un contrapunct la *noi inclusiv*, dar distanțării în plan temporal i-ar putea corespunde o distanțare axiologică mai puțin manifestă.

4. CONCLUZII

La fel ca în (aproape) toate celelalte limbi și varietăți europene, clusivitatea nu are realizări morfologice specifice în română. Chiar dacă nu are realizări proprii, clusivitatea este relevantă discursiv, pragmatic. Vorbitorul utilizează strategic forma de persoana I plural și are în vedere includerea sau, dimpotrivă, excluderea interlocutorului dintr-un grup. Când are în vedere includerea interlocutorului, tendința vorbitorului este de a marca solidaritatea, implicarea, de a evita acte cu valențe forte (de tipul directivelor), de a atenua forța ilocutionară a unor astfel de acte sau de a împărți responsabilitatea cu destinatarul. Când interlocutorul nu este inclus în grupul din care face parte vorbitorul, *noi exclusiv* este folosit, mai ales în contexte în care sunt descrise activități de rutină, habituale, asocierea/afilierea la un grup de rudenie sau profesional.

În plus, forma *noi inclusiv* poate să fie orientată către interlocutor sau către a treia instanță discursivă, iar vorbitorul (= *eu*) poate să fie dez-emfaticizat și să aibă un rol diferit. Considerate noncanonice, nonprototipice sau simple inversări de persoană

și (cumva) independente de clusivitate, aceste utilizări arată că, dimpotrivă, nu pot fi înțelese fără apelul la clusivitate (referința lor nu se obține prin extragerea lui *eu*, *eu* + *tu*, ci prin combinarea lui *eu*_{dez-emfaticizat} + *tu*_{emfaticizat}). Mecanismele complexe prin care se codifică și se decodifică *noi inclusiv/exclusiv* depășesc sfera strictă a deixisului și a referinței (vezi și observațiile de la Cysouw 2003; Helmbrecht 2002; Mühlhäusler și Harré 1990; Sacks 1995; Siewierska 2004; Wales 1996). Ele aduc în discuție concepte precum *perspectivă (poziționare/stance)*, *persuasiune*, *manipulare*, *manevrare strategică*, *(de)legitimare*. Legitimarea și delegitimarea reprezintă extremitățile aceleiași scale și evocă ideea de față/imagie publică, în sensul că pot coincide cu fața/imaginea publică pozitivă (un insider e o persoană legitimă, iar includerea/apartenența presupune legitimitate) sau cu fața/imaginea publică negativă (un outsider e un membru nelegitim, asociat, de regulă, cu non-apartenența) (Chilton 2004: 46).

Clusivitatea se referă la pluralități care includ atât autorul, cât și destinatarul mesajului, pentru care unele limbi utilizează o formă specială inclusivă de persoana I, diferită de cea exclusivă de persoanele I și a II-a. În privința categoriei de persoană, în limbi care nu marchează contrastul inclusiv/exclusiv, valoarea inclusivă se exprimă, în general, prin persoana I, și nu prin persoana a II-a, în ciuda unor suprapuneri de sens între cele două. În schimb, în limbile care marchează clusivitatea doar în unele subsisteme, nu numai că sensul inclusiv va fi exprimat ca persoana I (și nu a II-a), dar, acolo unde există forme comune între (sub)sisteme, persoana I generică va exprima valoarea exclusivă, și nu pe cea inclusivă în contexte în care lipsește un contrast de clusivitate.

Clusivitatea se neutralizează în cazul în care vorbitorul are în vedere extensiunea cea mai largă, globalizantă a lui *noi* (= toți oamenii), dar pentru orice altă construcție a grupului (pe baza trăsăturilor naționale, etnice, religioase etc.) ea este relevantă discursiv.

BIBLIOGRAFIE

- Adetunji, A., 2006, „Inclusion and Exclusion in Political Discourse: Deixis in Olusegun Obasanjo's Speeches”, *Journal of Language and Linguistics* 5 (2), 177–191.
- Bobaljik, J.D., U. Sauerland, 2022, „About ‘Us’: Clusivity $\sqcup$ exhl”, *Proceedings of Sinn und Bedeutung* 27, Charles University, Prague. <https://scholar.harvard.edu/files/bobaljik/files/bobaljiksauerland.pdf>
- Bull, P., A. Fetzer, 2006, „Who Are We and Who Are You? The Strategic Use of Forms of Address in Political Interviews”, *Text & Talk* 26 (1), 3–37.
- Cap, P., 2006, *Legitimation in Political Discourse: A Cross-disciplinary Perspective on the Modern US War Rhetoric*. Newcastle: Cambridge Scholars Press.
- Cap, P., 2010, „Axiological Aspects of Proximization”, *Journal of Pragmatics* 42 (2), 392–407.
- Chilton, P., 2004. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. Abingdon-on-Thames: Routledge.
- Clairis, Ch., 1985, *El qawesqar: lingüística fueguina, teoría y descripción*. Valdivia: Universidad Austral de Chile.
- Cysouw, M., 2003, *The Paradigmatic Structure of Person Marking*. Oxford: Oxford University Press.
- Cysouw, M., 2005, „Syncretisms Involving Clusivity”, în E. Filomonova (ed.), *Clusivity: Typology and Case Studies of Inclusive–Exclusive Distinction*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 73–112.

- Cysouw, M., 2013, „Inclusive/ Exclusive Distinction in Independent Pronouns”, în M. S. Dryer, M. Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <http://wals.info/chapter/39>
- De Cock, B., 2011, „Why We Can Be You: The Use of 1st Person Plural Forms with Hearer Reference in English and Spanish”, *Journal of Pragmatics*, 43 (11) 2762–2775.
- De Fina, A., 1995, „Pronominal Choice, Identity, and Solidarity in Political Discourse”, *Text*, 15 (3), 379–410.
- Dobrushina, N., V. Goussev, 2005, „Inclusive imperative”, în E. Filimonova (ed.), *Clusivity. Typology and case studies of the inclusive–exclusive distinction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 179–211.
- Dori-Hacohen, G., 2014, „Establishing Social Groups in Hebrew: ‘We’ in Political Radio Phone-in Programs”, în T-S. Pavlidou (ed.), *Constructing Collectivity: ‘We’ across Languages and Contexts*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 187–206.
- Everett, D. L., 1986, „Pirahã”, în D. C. Derbyshire, G. K. Pullum (eds.), *Handbook of Amazonian Languages*, vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, 200–325.
- Fernández Soriano, O., 1999, „El pronombre personal. Formas y distribuciones. Pronombres átonos y tónicos”, în I. Bosque, V. Demonteá (eds.), *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, vol. 1. Madrid: Espasa Calpe, 1209–1274.
- Filimonova, E. (ed.), 2005, *Clusivity: Typology and Case Studies of the Inclusive–Exclusive Distinction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Haas, M., 1969, „‘Exclusive’ and ‘Inclusive’: A Look at the Early Usage”, *International Journal of American Linguistics* 35, 1–6.
- Hardman-de-Bautista, M., 1972, „Early Use of Inclusive/Exclusive”, *International Journal of American Linguistics* 38, 145–146.
- Haverkate, H., 1992, „Deictic Categories as Mitigating Devices”, *Pragmatics* 2 (4), 505–522.
- Hedley, P., 2005, „Pronouns, procedures and relevance theory”, *Durham Working Papers in Linguistics* 11, 41–55.
- Hedley, P., 2007, *Anaphora, Relevance and the Conceptual/Procedural Distinction*, DPhil Thesis. Magdalen College, Oxford.
- Helmbrecht, J., 2002, „Grammar and Function of We”, în A. Duszak (ed.), *Us and Others: Social Identities across Languages, Discourses and Cultures*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 31–49.
- Iglesias Recuero, S., 2001, „Los estudios de la cortesía en el mundo hispánico: estado de la cuestión”, *Oralia* 4, 245–298.
- Íñigo-Mora, I., 2004, „On the Use of the Personal Pronoun We in Communities”, *Journal of Language and Politics* 3, 27–52.
- Keesing, R. M., 1988, *Melanesian Pidgin and the Oceanic substrate*. Stanford: Stanford University Press.
- LaPolla, R.J., 2005, „The Inclusive-Exclusive Distinction in Tibeto-Burman Languages”, în E. Filimonova (ed.), *Clusivity. Typology and case studies of the inclusive–exclusive distinction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 291–311.
- Levinson, S.C., 1983, *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Liu, A. H., 2021, „Pronoun Usage as a Measure of Power Personalization: A General Theory with Evidence from the Chinese-Speaking World”, *British Journal of Political Science*, 1–18.
- Mühlhäusler, P., R. Harré, 1990, *Pronouns and People*. Cambridge, MA.: Basil Blackwell.
- Nunberg, G. 1993, „Indexicality and Deixis”, *Linguistics and Philosophy* 16 (1), 1–43.
- Pavlidou, T-S., 2014, „Constructing Collectivity with We”, în T-S. Pavlidou (ed.), *Constructing Collectivity: ‘We’ across Languages and Contexts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 1–19.
- Petersoo, P., 2007, „What Does ‘We’ Mean? National Deixis in the Media”, *Journal of Language and Politics* 6 (3), 419–436.
- Popjes, J., Jo. Popjes, 1986, „Canela-Krahô”, în D. C. Derbyshire, G. K. Pullum (eds.), *Handbook of Amazonian Languages*, vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, 128–199.
- Proctor, K., L. I-Wen Su, 2011, „The 1st Person Plural in Political Discourse – American Q1 Politicians in Interviews and in a Debate”, *Journal of Pragmatics* 43 (13), 3251–3266.

- Pyykkö, R., 2002, „Who is ‘Us’ in Russian Political Discourse”, în A. Duszak (ed.), *Us and Others: Social Identities across Languages, Discourses and Cultures*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 233–248.
- Quirk, R., S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik, 1985, *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Harlow: Longman.
- Sacks, H., 1995, *Lectures on Conversation*, vol. I și II, G. Jefferson (ed.), cu o introducere de E. A. Schegloff. Oxford: Blackwell.
- Scheibman, J. 2004, „Inclusive and Exclusive Patterning of the English First Person Plural: Evidence from Conversation”, în M. Achard, S. Kemmer (eds.), *Language, Culture and Mind*. Stanford: CSLI Publications, 377–396.
- Scheibman, J., 2014, „Referentiality, Predicate Patterns, and Functions of We-utterances in American English Interactions”, în T-S. Pavlidou (ed.), *Constructing Collectivity: ‘We’ across Languages and Contexts*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 23–43.
- Siegel, J., 2008, *The Emergence of Pidgin and Creole Languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Siewierska, A., 2004, *Person*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Simon, H. J., 2005, „Only You? Philological Investigation into the Alleged Inclusive–Exclusive Distinction in the Second-Person Plural”, în E. Filimonova (ed.), *Clusivity: Typology and Case Studies of Inclusive–Exclusive Distinction*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 113–150.
- Temmerman, M., 2008, „‘Today, We’re all Danes’: Argumentative Meaning of the 1st and 2nd Person Pronouns in Newspaper Editorials on the Muhammad Cartoons”, în G. Gobber, S. Cantarini, S. Cigada, M.C. Gatti, S. Gilardoni (eds.), *Proceedings of the IADA Workshop Word Meaning in Argumentative Dialogue. Homage to Sorin Stati*, vol. 1. *L’analisi linguistica e letteraria* XVI (1), 289–303.
- Topping, D. M. (împreună cu Dungca, B. C.), 1973, *Chamorro Reference Grammar*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Urban, G., 1988, „The Pronominal Pragmatics of Nuclear War Discourse”, *Multilingua* 7 (1/2), 67–93.
- Wales, K., 1996, *Personal Pronouns in Present-day English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weigand, E., 2008, „The Argumentative Power of Words or How to Move People’s Minds with Words”, în G. Gobber, S. Cantarini, S. Cigada, M.C. Gatti, S. Gilardoni (eds.), *Proceedings of the IADA Workshop Word Meaning in Argumentative Dialogue. Homage to Sorin Stati*, vol. 1. *L’analisi linguistica e letteraria* XVI (1), 73–92.
- Wieczorek, A.E., 2013, *Clusivity: a New Approach to Association and Dissociation in Political Discourse*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- L. C. Windsor, N. Dowell, A. Graesser, 2014, „The Language of Autocrats: Leaders’ Language in Natural Disaster Crises”, *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy* 5 (4), 446–467.
- Wodak, R., 1996, *Disorders of Discourse*. New York, NY: Longman.
- Zwets, M., 2009, „Clusivity of Dutch Wij. Evidence from Pointing”, *Linguistics in the Netherlands*, 139–148.
- Zwicky, A., 1977, „Hierarchies of Person”, *Papers from the Thirteenth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society* 13, 712–733.

SOME NOTES ON ... US (NOI). CLUSIVITY IN ROMANIAN

Abstract

As in (almost) all the other European languages and varieties, clusivity has no specific morphological realizations in Romanian. Even if clusivity is not a grammatical category in its own right, it is discursively and pragmatically relevant. Speakers make strategic use of the first-person plural form for expressing inclusion or exclusion of co-participants and/or third parties. Inclusive we-forms express the speaker’s involvement and are used to avoid/mitigate FTAs and to mediate direct assertions contingent on the addressee’s approval and consensus. Predicates with exclusive we are usually less mediated than those with inclusive we. Non-extended exclusive we-usages are used by

speakers to narrate habitual activities that they and a close person from their family or their professional group have participated in. Extended exclusive *we* or extended inclusive *we*-forms index the speaker as a member of a group (based on his/her nationality, ethnicity, etc.). In addition, inclusive *we*-usages can be oriented to the interlocutor or to the 3rd party, and the speaker (= *eu*) can be de-emphasized and play a different role. Although these oriented inclusive *we*-usages are considered non-canonical, non-prototypical, or simple person inversions and (somehow) non-sensitive to clusivity, our examples prove that, on the contrary, they cannot be understood without taking into consideration clusivity (their reference is not obtained by deleting *eu*, it is not ~~*eu*~~ + *tu*, but the result of a combination between de-emphasized *eu* + emphasized *tu*). The complex mechanisms by which speakers (en)code and decode the inclusive/exclusive *we*-forms go beyond the scope of deixis and reference, to meet concepts such as *perspective*, *stance*, *persuasion*, *(de)legitimation*, etc.